

OSNOVNE INFORMACIJE
ZAKON O ZAŠTITI I POSTUPANJU SA DJECOM I MALOLJETNICIMA
U KRIVIČNOM POSTUPKU FBiH

Autor: Amer Homarac

Urednica: Jasmina Mujezinović

Sarajevo, 2016.

OSNOVNE INFORMACIJE

ZAKON O ZAŠTITI I POSTUPANJU SA DJECOM I MALOLJETNICIMA U KRIVIČNOM POSTUPKU FBIH

07 UVOD

08 SISTEM MALOLJETNIČKOG PRAVOSUĐA

**11 ORGANI U POSTUPKU PREMA
MALOLJETNICIMA**

**12 KRIVIČNI POSTUPAK PREMA
MALOLJETNICIMA**

**18 MJERE UPOZORENJA I ODGOJENE
PREPORUKE PREMA MALOLJETNICIMA**

**19 KRIVIČNE SANKCIJE PREMA
MALOLJETNICIMA**

UVOD

Potreba za izradom ove informativne brošure nastala je kao odgovor na nova zakonska rješenja zasnovana na Zakonu o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBIH¹.

Navedeni zakon predstavlja sistemski i lex specialis propis u ovoj oblasti koji je uveo niz novina, novih oblika i formi, te unapređenja praksi djelovanja. Osnovi zakona su rješenja suvremenog krivičnog zakonodavstva, međunarodnih standarda i dobrih praksi drugih država.

Cijeneći intenciju zakonodavca za uključivanjem šireg kruga subjekata u smislu zaštite i prevencije maloljetnika od neželjenih uticaja i ponašanja, opravdano se nameće potreba za pronalaženjem načina promoviranja zakonskih rješenja i podizanju svijesti o ovom sveprisutnom problemu.

Zakonska rješenja usmjerena su na razvijanje pozitivnih mišljenja u smislu blažeg kažnjavanja mladih u odnosu na odrasle počinitelje, sa ciljem da se kombinacijom kaznenog i rehabilitacijskog pristupa ostvare rezultati restorativne (obnavljajuće) pravde.

U ovakvom pristupu, osnovno uvjerenje je da stranke u postupku nisu samo počinitelj krivičnog djela i stručnjaci, već i oštećeni i zajednica. Stoga je za primjenu intervencija vezanih za ovaj pristup neophodna suradnja i koordinacija među svim subjektima.

Smatramo da nevladine organizacije predstavljaju dragocjene saveznike u provođenju programa prevencije maloljetničke delinkvencije te da je neophodan veći angažman i suradnja sa vladinim institucijama u realizaciji ciljanih i strateških aktivnosti.

Fondacija lokalne demokratije (FLD), ispunjavajući svoju misiju, provodi programe čiji je cilj unaprijediti položaj marginaliziranih grupa građana/ki i prevenirati sve vrste nasilja, pa tako i nasilje u zajednici. Programi i projekti FLD su usmjereni na ostvarivanje jednakih mogućnosti marginaliziranih grupa i pružanje pomoći u njihovoj ponovnoj reintegraciji u društvo.

Svjesni značaja preventivnog djelovanja u borbi protiv maloljetničke delinkvencije i suzbijanju negativnih ponašanja, informativnom brošurou želimo učiniti korak više kako bi se ostvarila sinergija djelovanja svih relevantnih subjekata.

U tom smislu brošura nudi osnovne informacije o položaju i zaštiti maloljetnih osoba u krivičnom postupku te na ovaj način želimo doprinijeti unapređenju i promoviranju njihovih prava i na jednostavan način distribuirati osnovne informacije o zakonskim rješenjima.

¹ Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBIH, Službene novine Federacije BiH broj: 07/14 od 29.01.2014. godine.

SISTEM MALOLJETNIČKOG PRAVOSUĐA

Maloljetničko pravosuđe u užem smislu podrazumijeva tretman djece (dječaka i djevojčica mlađih od 18 godina) koji su došli u sukob sa zakonom, a u širem smislu odnosi se na tretman djece od trenutka kada dođu u sukob sa zakonom, uzroke činjenja prekršaja te prevenciju takvog ponašanja.

Sistem maloljetničkog pravosuđa obuhvata različite subjekte iz domena pravosudnog i nepravosudnog sektora. Oba sektora, uprkos svojim razlikama, čine jednu cjelinu u čijem je središtu dobrobit djeteta. Primjena posebnih pravila je ono po čemu je ovaj sistem prepoznatljiv u odnosu na načine postupanja sa odraslim licima. Prepoznatljivost se ogleda u tome kako subjekti ovog sistema postupaju, koje procedure primjenjuju, kako se djeca u sukobu sa zakonom ispituju, kakav je postupak donošenja mjera i sankcija, način provođenja tretmana, programi rehabilitacije i reintegracije.

Rad u oblasti sistema maloljetničkog pravosuđa obuhvata dva pravca aktivnosti: prevenciju i zaštitu.

Cilj prevencije je stvoriti uvjete da djeca ne dođu u sukob sa zakonom, odnosno sa formalnim sistemom krivičnog pravosuđa, a što je faktički obaveza nepravosudnih organa. Preveniranje različitih uzroka kršenja zakona rješava se nizom nepravosudnih aktivnosti kao što su socijalne, ekonomske, obrazovne, radne, porodične i sl.

Zaštitom djece koja su već izvršila krivično djelo preduzimaju se mjere da djeca ne dođu ponovo u sukob sa zakonom. Ove mjere su u nadležnosti kako pravosudnih tako i nepravosudnih organa sistema maloljetničkog pravosuđa i time se ostvaruje svrha njihove rehabilitacije i reintegracije u društvo.

Sistem maloljetničkog pravosuđa zasnovan je na sljedećim principima: najbolji interes djeteta, pravo na život, opstanak i razvoj, nediskriminacija, odvajanje od roditelja, zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja, prava djece sa razvojnim poteškoćama, obrazovanje, zabava, rekreacija i kulturne aktivnosti, i poštivanje mišljenja djeteta.

Ostvarivanjem navedenih principa osigurava se dobrobit djeteta kao krajnji cilj sistema maloljetničkog pravosuđa. Konvencija o pravima djeteta i Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za maloljetničko pravosuđe iz 1985. godine (tzv. Pekinška pravila) naglašavaju neophodnost vođenja računa o dobrobiti djeteta i postupanja sa djecom na način koji je srazmjeran okolnostima koje se tiču prijestupnika i počinjnom djelu (član 40. stav 4. KPD, Pekinško pravilo 5). Radi ostvarenja ovog cilja jedan od zadataka maloljetničkog pravosuđa je i donošenje mjera da dijete bude izdvojeno iz sudskog postupka.²

² Priručnik za vanpravosudne organe o primjeni odredbi Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima, 2015. godina.

ŠTA JE PREDMET I SADRŽAJ ZAKONA O ZAŠTITI I POSTUPANJU SA DJECOM I MALOLJETNICIMA U KRIVIČNOM POSTUPKU FBIH?

Ovim zakonom utvrđuju se posebna pravila postupanja prema djeci koja su u sukobu sa zakonom, mlađim punoljetnim osobama i djeci koja su žrtve ili svjedoci prema kojima su dužni

postupati sudovi, tužiteljstva, uključujući ovlaštene službene osobe, organe starateljstva, porodice, škole, institucije na svim nivoima društvene zajednice, kao i druge učesnike uključene u krivičnu proceduru na način kojim se bez diskriminacije unapređuje osjećaj dostojanstva i lične vrijednosti djeteta, uzima u obzir uzrast djeteta, najbolji interes djeteta, njegovo pravo na život, opstanak i razvoj, te omogućava da dijete, u skladu sa uzrastom i zrelošću, izrazi svoje mišljenje o svim pitanjima koja se na njega odnose, pri čemu sva zalaganja trebaju voditi rehabilitaciji i njegovom preuzimanju konstruktivne uloge u društvu.

Zakonom su pobliže normirane odredbe koje se primjenjuju prema maloljetnim učinocima krivičnih djela, a odnose se na materijalno krivično pravo, odredbe o organima koji ga primjenjuju, krivični postupak i izvršenje krivičnih sankcija, kao i odredbe o krivičnopravnoj zaštiti djece na čiju štetu je izvršeno krivično djelo.

Odredbe zakona primjenjuju se i na punoljetne osobe kada im se sudi za krivična djela koja su učinile kao maloljetnici, a ispunjeni su uvjeti koje predviđa zakon, kao i na osobe koje su krivično djelo učinile kao mlađe punoljetne osobe.

DEFINICIJA DJETETA I PRIMJENA KRIVIČNIH SANKCIJA U SMISLU ZAKONA O ZAŠTITI I POSTUPANJU SA DJECOM I MALOLJETNICIMA U KRIVIČNOM POSTUPKU FBIH

Dijete je svaka osoba koja nije navršila 18 godina života. Prema djetetu koje u vrijeme izvršenja krivičnog djela nije navršilo 14 godina života ne mogu se izreći krivične sankcije niti primjeniti druge mjere predviđene zakonom. Krivične sankcije i druge mjere predviđene zakonom mogu se izreći samo maloljetniku koji je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršio 16 godina života, odnosno nije navršio 18 godina života.

UZRAST MALOLJETNIKA U SVRHU ZAKONA O ZAŠTITI I POSTUPANJU SA DJECOM I MALOLJETNICIMA U KRIVIČNOM POSTUPKU FBIH

Mlađi maloljetnik je osoba koja je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršila 14 godina života, a nije navršila 16 godina života.

Stariji maloljetnik je maloljetnik koji je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršio 16, a nije navršio 18 godina života.

Mlađa punoljetna osoba je osoba koja je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršila 18, a nije navršila 21 godinu života i čiji razvoj nije na tom nivou da bi se mogla smatrati punoljetnom osobom.

ZABRANA DISKRIMINACIJE

Prema maloljetnicima i mlađim punoljetnim osobama u svim fazama postupka postupa se na isti način bez obzira na: rasu, boju kože, spol, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno, etničko ili socijalno porijeklo, imovinsko stanje, status stečen rođenjem ili drugi status maloljetnika, njegovog roditelja, usvojitelja ili staratelja, kao i na druge oblike različitosti.

MINIMALNA PRAVA MALOLJETNIKA U POSTUPKU

Maloljetniku pripadaju minimalna prava koja se poštuju u svim fazama krivičnog postupka i ona se odnose na pravo maloljetnika da mu se jasno kaže zbog čega se optužuje, da se smatra nevinim dok se ne dokaže suprotno, da se brani šutnjom, da mu se priznanje ne iznuđuje silom, pravo na pravnu pomoć advokata, pravo na pri-

sustvo roditelja ili staratelja, pravo na provođenje postupka “bez odgađanja”, pravo da unakrsno ispituje svjedoke suprotne stranke i pozove i sasluša vlastite svjedoke, pod jednakim uvjetima i pravom na djelotvoran pravni lijek.

Ukoliko maloljetnik ne poznaje jezik i pismo na kojem se vodi krivični postupak, sud mu određuje tumača. Razumljivost jezika podrazumijeva i upotrebu terminologije prilagođene uzrastu i stepenu razvijenosti djeteta.

Maloljetnik ima pravo na zaštitu privatnosti koja se poštuje u svim fazama postupka, tako da je zabranjeno u medijima objaviti ime i druge podatke koji otkrivaju identitet maloljetnika.

ORGANI U POSTUPKU PREMA MALOLJETNICIMA

Organi pravosuđa koji provode ili učestvuju u provođenju krivičnog postupka imaju široka ovlaštenja u pogledu pokretanja, upravljanja postupkom ili okončanja postupka. Prvenstveno se ta ovlaštenja sastoje od diskrecionog prava tužitelja ili sudije za maloljetnike da odustanu od gonjenja bez obzira na težinu djela, ako smatraju da bi to bilo korisno sa stanovišta odgoja i preodgoja maloljetnog prestupnika, odnosno da izrečene mjere zamjeni drugom pogodnijom mjerom, ukoliko je to u interesu maloljetnog počinitelja. Potencirajući dobrobit maloljetnika koji se nalazi u sukobu sa zakonom, zakon propisuje mogućnost izbora i primjene zakonom predviđenih sankcija i mjera koje su prilagođene ličnim karakteristikama, sredini i prilikama u kojima maloljetnik živi i u srazmjeri sa okolnostima i težinom učinjenog krivičnog djela i uvažavanjem prava osobe oštećene krivičnim djelom, što predstavlja princip srazmjernosti kojim su se nadležni organi dužni rukovoditi.

Prema Zakonu o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH ovlašteni organi za postupanje su: sudovi, tužilaštva, policijski organi i organi starateljstva.

Pored navedenih, zakon je također prepoznao i ulogu porodice, škole, društvenih institucija, kao i drugih direktnih ili indirektnih učesnika u procedurama upravljenim prema maloljetniku u sukobu sa zakonom.

Svi navedeni ovlašteni organi, s obzirom na specifičnost maloljetničkog pravosuđa, dužni su da postupaju sa naročitom hitnošću, po posebnim pravilima koji se odnose na zadovoljavanje određenih standarda. Jednim dijelom ti standardi zahtijevaju određene i obučene stručne osobe, zatim posebna pravila postupanja, prostorne i kapacitete u vezi sa opremom, dok drugim dijelom uspostavljaju posebne standarde u vezi sa lišavanjem slobode, načina ispitivanja, ophođenja sudije, tužitelja, branitelja prema maloljetniku, načina izricanja sankcije i drugih mjera, način provođenja izrečenih mjera kao i programa rehabilitacije i reintegracije u društvo.

Specifičnost ovih postupaka ogleda se i u zakonskom usmjerenju da nadležni organi ne pribjegavaju vođenju formalnog krivičnog postupka, nego da slučajeve rješavaju primjenom odgojnih preporuka ukoliko su one u najboljem interesu maloljetnika, uvažavajući sve okolnosti slučaja.

KRIVIČNI POSTUPAK PREMA MALOLJETNICIMA

Odredbe Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH primijenjuju se u postupku prema osobama koje su učinile krivično djelo kao maloljetnici, a u vrijeme pokretanja postupka, odnosno suđenja nisu imale navršene 23 godine života.

Krivični postupak prema maloljetniku pokreće se naredbom za pokretanje pripremnog postupka koju donosi tužitelj.

Ukoliko tužitelj sazna da postoje osnovi sumnje da je maloljetna osoba učinila krivično djelo, prvenstveno će razmotriti mogućnost i opravdanost primjene odgojne preporuke. Tužitelj o takvoj mogućnosti rješavanja konkretnog slučaja obavještava maloljetnika i njegove roditelje, odnosno staratelja ili usvojitelja. Međutim, u situaciji kada nađe da to nije opravdano niti moguće, tužitelj donosi naredbu za pokretanje pripremnog postupka, o čemu obavještava organ starateljstva.

Pripremnii postupak tužitelj je dužan okončati u roku od 90 dana. Ako se pripremnii postupak ne završi u ovom roku, važi supsidijarna primjena odredbi Zakona o krivičnom postupku kojim se normira obaveza obustave istrage, odnosno okončanja iste.

Kada tužitelj utvrdi da osoba za koju se osnovano sumnja da je učinila krivično djelo nije navršila 14 godina, donosi naredbu o ne-

pokretanju krivičnog postupka. Isto će postupiti i sud ukoliko u toku postupka utvrdi da maloljetnik u vrijeme izvršenja krivičnog djela nije navršio 14 godina života, na način da će obustaviti postupak rješenjem i isto dostaviti tužitelju i organu starateljstva radi poduzimanja mjera zaštite u okviru njegove nadležnosti. O nepokretanju postupka sud, odnosno tužitelj će obavijestiti podnositelja prijave i oštećenog, uz pravnu pouku da svoj imovinskopravni zahtjev može ostvarivati u parničnom postupku.

U odnosu na maloljetnika zakon ne nudi mogućnost primjene odredbi o kaznenom nalogu, izjašnjenju o krivici, razmatranju izjave o priznavanju krivice i pregovaranju o krivici.

Pri poduzimanju radnji u prisustvu maloljetnika, a naročito pri njegovom ispitivanju postupka se obazrivo, vodeći računa o zrelosti, ličnim karakteristikama i zaštiti privatnosti maloljetnika kako vođenje krivičnog postupka ne bi štetno uticalo na njegov fizički, mentalni i kognitivni razvoj.

Maloljetnik mora imati branitelja prilikom prvog saslušanja od tužitelja ili ovlaštene službene osobe, kao i tokom cijelog postupka. Također mora imati branitelja i u situaciji kada ovlaštena službena osoba izriče policijsko upozorenje te kada tužitelj uvjetuje nepokretanje postupka prema maloljetniku ispunjenjem odgojne preporuke.

Ako sam maloljetnik, njegov zakonski zastupnik ili srodnici ne uzmu branitelja, o tome se obavještava sudija koji na prijedlog tužitelja ili ovlaštene službene osobe postavlja branitelja koji mora imati posebna znanja po službenoj dužnosti.

Postupci koji su pokrenuti protiv maloljetnika nisu javni, odnosno pravilo je da je javnost uvijek isključena. Osim u izuzetnim slučajevima kada sudija može dopustiti da glavnom pretresu prisustvuju stručne osobe koje se bave zaštitom i odgojem maloljetnika ili naučni radnici.

Nakon što ispita sve okolnosti koje se odnose na izvršenje krivičnog djela, zrelost i druge okolnosti koje se tiču ličnosti maloljetnika i prilika u kojima živi, tužitelj je dužan u roku 8 dana po okončanju pripremnog postupka dostaviti sudiji obrazloženi prijedlog za izricanje odgojne mjere, odnosno kazne.

Sudija nije vezan uz prijedlog tužitelja pri odlučivanju hoće li prema maloljetniku izreći kaznu ili će primijeniti odgojnu mjeru. Prije donošenja odluke o postupanju po prijedlogu tužitelja za izricanje odgojne mjere ili kazne maloljetničkog zatvora, sudija je dužan razmotriti mogućnost i opravdanost primjene odgojne preporuke. Ukoliko izrekne odgojnu preporuku i nakon što, uz suradnju i nadzor organa starateljstva, maloljetnik ispuni preuzetu obavezu odgojnom preporukom, sudija donosi rješenje

da neće postupati po prijedlogu tužitelja za izricanje predložene krivične sankcije.

Međutim, kada sudija ne nađe da je opravdano izreći odgojnu preporuku, nakon što primi prijedlog tužitelja za izricanje odgojne mjere ili kazne maloljetničkog zatvora, sudija je dužan u roku 8 dana od dana prijema prijedloga tužitelja zakazati sjednicu ili glavni pretres. Kazna maloljetničkog zatvora i zavodske mjere izriču se samo po održanom glavnom pretresu. Ostale odgojne mjere mogu se izreći na sjednici.

Nakon provedenog postupka sud može donijeti odluku o obustavi postupka, presudu kojom se optužba odbija ili se optuženi oslobađa od optužbe ili kada nađe da nije cjelishodno izreći maloljetniku ni odgojnu mjeru niti kaznu. Rješenjem izriče odgojnu mjeru maloljetniku, a presudom maloljetniku izriče kaznu maloljetničkog zatvora u obliku koji propisuje Zakon o krivičnom postupku za presudu kojom se optuženi oglašava krivim.

Protiv presude kojom je maloljetniku izrečena kazna maloljetničkog zatvora, kao i protiv rješenja kojim je maloljetniku izrečena odgojna mjera, te protiv rješenja o obustavi postupka može se podnijeti žalba u roku od 8 dana od dana prijema presude, odnosno rješenja.

Osobe koje su podnijele žalbu u korist maloljetnika mogu odustati od žalbe samo uz njegovu suglasnost.

U postupku po žalbi, Vijeće za maloljetnike drugostepenog suda može preinačiti prvostepenu odluku izricanjem teže sankcije prema maloljetniku samo ako je to predloženo u žalbi tužitelja.

Pored žalbe kao redovnog pravnog lijeka, prema odredbama Zakona o krivičnom postupku FBiH, maloljetnik ima pravo i na vanredni pravni lijek prema odredbama o ponavljanju krivičnog postupka završenog pravomoćnom presudom.

NADLEŽNOST SUDA

U krivičnim predmetima maloljetnika postupak vode sudovi određeni Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH.

Nadležnost sudova za suđenje maloljetniku i mlađoj punoljetnoj osobi prestaje sa navršrenom 23. godinom života.

SUDIJA ZA MALOLJETNIKE I VIJEĆE ZA MALOLJETNIKE (ODJELJENJE ZA MALOLJETNIKE)

U sudovima prvog stepena postoje odjeljenja za maloljetnike koji se sastoji od jednog ili više sudija za maloljetnike, a u sudovima prvog i drugog stepena postoji Vijeće za maloljetnike sastavljeno od trojice sudija (vanraspravno vijeće).

U prvom stepenu za krivična djela učinjena u vrijeme maloljetstva, bez obzira na propisanu kaznu sudi sudija kao pojedinac. U drugom stepenu sudi Vijeće za maloljetnike drugostepenog suda sastavljeno od trojice sudija. Izuzetno, u trećem stepenu sudi vijeće Vrhovnog suda FBiH.

S obzirom na sve specifičnosti i potrebe postupka koji je pokrenut protiv maloljetnika imperativno je da sudija i tužitelj imaju izraženu sklonost za odgoj, potrebe i interese mladih te posebna znanja iz oblasti prava djeteta i prijeprijetništva mladih. Sudija za maloljetnike se postavlja na određeno vrijeme od 5 godina od strane opće sjednice suda, a tužitelja na isto vrijeme postavlja kolegij tužitelja.

Mjesna nadležnost suda prvenstveno se određuje prema prebivalištu maloljetnika, tako da prema ovom pravilu mjesno je nadležan sud njegovog prebivališta. U slučaju da prebivalište nije poznato, onda je mjesno nadležan sud njegovog boravišta. Zakonom je predviđeno i pravilo kada je poznato prebivalište maloljetnika, da se nadležnost može odrediti prema njegovom boravištu ili sudu mjesta izvršenja krivičnog djela, odnosno suda na čijem području se nalazi zavod ili ustanova za izvršenje krivičnih sankcija u kojima se nalazi maloljetnik, ukoliko je očigledno da će se pred tim sudom postupak lakše provesti.

ODJELJENJE ZA MALOLJETNIKE PRI TUŽILAŠTVU I POLICIJSKOM ORGANU

Pri tužilaštvu i policijskom organu postoje odjeljenja za maloljetnike koji se sastoje od jednog ili više tužitelja odnosno ovlaštenih službenih osoba za maloljetnika, te jednog ili više stručnih savjetnika koji pomažu u obavljanju poslova tužitelju odnosno ovlaštenoj službenoj osobi. Ukoliko tužilaštva ili sudovi nemaju stručne savjetnike, isti mogu zatražiti da određene podatke koji se prikupljaju za potrebe krivičnog postupka prikupe stručne osobe organa starateljstva, a radi ispitivanja djece i maloljetnika mogu angažirati stručnu osobu (socijalni pedagozi – defektolozi, socijalni radnici, pedagozi i psiholozi) iz drugih odgovarajućih ustanova.

ULOGA POLICIJSKIH ORGANA I POLICIJSKIH SLUŽBENIKA U POSTUPCIMA PREMA MALOLJETNICIMA

Značaj policijskih organa, odnosno policijskih službenika, u postupku prema maloljetniku izuzetno je važna kroz ostvarivanje preventivne uloge. S obzirom da policijski službenici u praksi među prvima ostvaruju kontakt sa maloljetnim prijestupnikom, njihovo djelovanje od posebne je važnosti sa aspekta ostvarivanja prevencije i odgoja kroz davanje neformalnih usmenih upu-

ta ili opomena, što psihološki djeluje povoljno na maloljetnog prijestupnika u pogledu prevencije ponavljanja nedopuštenih djela.

Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku uveo je novinu te potencirao ulogu policijskog organa u smislu uticaja na pravilan razvoj maloljetnika i jačanje njegove lične odgovornosti kako u buduću ne bi činio krivična djela, kroz normiranje mogućnosti izricanja formalnog upozorenja tzv. “policijskog upozorenja” koje doprinosi da se ostvari svrha navedenog uticaja na maloljetnika, a sa druge strane da se ne pokreće krivični postupak.

Policijsko upozorenje može se izreći za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do 3 godine ako je to srazmjerno okolnostima i težini učinjenog krivičnog djela prema principu srazmjernosti. Da bi se izreklo upozorenje neophodno je da maloljetnik slobodno i dobrovoljno prizna počinjenje krivičnog djela, da postoji dovoljno dokaza da je maloljetnik učinio krivično djelo, da prema maloljetniku nije ranije izricano policijsko upozorenje, primjenjena odgojna preporuka ili izricana krivična sankcija.

Policijsko upozorenje izriče ovlaštena službena osoba sa posebnim znanjima, uz odobrenje nadležnog tužitelja. Izrečeno upozorenje se evidentira u posebnoj evidenciji koja nema ka-

rakter kaznene evidencije i osuđivanosti maloljetnika te se ne može upotrijebiti na bilo koji način koji bi štetio maloljetniku.

Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku normira i druga pravila koja obavezuju policijske službenike u radu sa maloljetnicima. Tako ispitivanja maloljetnika vrši ovlašteno službeno lice sa posebnim znanjima samo na osnovu isključivog odobrenja tužitelja.

Prilikom ispitivanja maloljetnika neophodno je prisustvo njegovog branitelja, roditelja, staratelja, usvojitelja, a ukoliko su oni spriječeni ili ako to nije u interesu maloljetnika, onda se ispitivanje provodi uz prisustvo organa starateljstva ili predstavnika ustanove za smještaj maloljetnika.

Ovlašteno službeno lice mora ispitati maloljetnika u roku od 24 sata i prikupiti sve potrebne dokaze, te podnijeti službeni izvještaj tužitelju. Uz službeni izvještaj može dostaviti i obrazložen prijedlog da se maloljetnik za konkretni slučaj samo upozori. O takvom prijedlogu odlučuje tužitelj i može odlučiti da odobri izricanje upozorenja, ili pak da razmotri izricanje odgojne preporuke ili da pokrene pripremni postupak.

Po odobrenju tužitelja, ovlašteno službeno lice dužno je u roku od tri (3) dana izreći policijsko upozorenje i tom prilikom mu ukazati na

društvenu neprihvatljivost, štetnost njegovog ponašanja, posljedice koje takvo ponašanje može imati na njega, kao i na mogućnost vođenja krivičnog postupka i izricanje krivične sankcije u slučaju ponovnog izvršenja krivičnog djela.

ULOGA ORGANA STARATELJSTVA U POSTUPCIMA PREMA MALOLJETNICIMA

S obzirom na općenitu ulogu i svrhu organa starateljstva u postupcima prema djeci i maloljetnicima u drugim postupcima (starateljstvo, roditeljstvo, nadzor nad odgojem itd.), značaj i uloga organa starateljstva u krivičnom postupku je od velike važnosti. Organ starateljstva ima široka prava i obaveze. Tako zakon određuje da organ starateljstva ima pravo da se upozna sa tokom postupka, da u toku postupka daje prijedloge i da ukazuje na činjenice i dokaze koji su od važnosti za donošenje pravilne odluke. O svakom pokretanju postupka prema maloljetniku tužitelj obavještava nadležni organ starateljstva, a sudovi i tužiteljstva dužni su naročito obavijestiti organ starateljstva kada u krivičnom postupku utvrđene činjenice i okolnosti upućuju na potrebu poduzimanja mjera radi zaštite prava i dobrobiti maloljetnika.

Procesni položaj organa starateljstva je takav da ne predstavlja stranku u postupku (op-

tužba-odbrana), ali njegova uloga je izražena kroz aktivno učestvovanje u postupku i pomaganju sudu prilikom donošenja odluke kroz ukazivanje na specifičnosti činjenica i dokaza koji mogu biti od važnosti za donošenje pravilne odluke.

Prije pokretanja pripremnog postupka za djelo koje se maloljetniku stavlja na teret, tužitelj je dužan od organa starateljstva pribaviti podatke (socijalna anamneza) koji se tiču uzrasta, zrelosti i drugih osobina ličnosti maloljetnika, o sredini i prilikama u kojima živi, kako bi mogao odlučiti da li će za konkretan slučaj postupati primjenom principa oportuniteta, postupak obustaviti, ili pristupiti postupku primjene odgojne preporuke, ili će donijeti naredbu za pokretanje pripremnog postupka.

Uloga organa starateljstva značajna je kod provođenja odgojnih preporuka, izvršavanja odgojnih mjera, zaštite prava maloljetnika u toku izvršavanja krivične sankcije, izvještavanja nadležnog sudije o toku i rezultatima izvršenja izrečene mjere posebne obaveze, praćenja izvršavanja odgojne mjere pojačanog nadzora, pomoć roditelju, usvojitelju i staratelju kod provođenja odgojnih mjera, predlaže porodicu za provođenje odgojne mjere pojačanog nadzora u drugoj porodici, izrađuje program rada sa maloljetnikom kod izvršavanja odgojnih mjera, izvršava odgojnu mjeru pojačanog nadzora or-

gana staranja, pomaže porodici i maloljetniku poslije izvršenja zavodskih mjera i kazne maloljetničkog zatvora, predlaganja posebnog staratelja za prijem poziva maloljetniku itd.

Cijeneći navedeno, uloga organa starateljstva kojeg obavljaju centri za socijalni rad, odnosno općinske službe gdje nisu formirani centri za socijalni rad, od neprocjenjive je važnosti za zaštitu prava i interesa maloljetnika, kako u prevenciji tako i u kontekstu maloljetničkog pravosuđa.

MJERE UPOZORENJA I ODGOJNE PREPORUKE PREMA MALOLJETNICIMA

1. Mjere upozorenja

Policijsko upozorenje – izriče se prema maloljetnom učiniocu krivičnog djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do 3 godine. Izriče se od strane ovlaštene službene osobe sa posebnim znanjima, uz odobrenje tužitelja.

2. Odgojne preporuke

Prema maloljetnom učiniocu krivičnog djela mogu se primjeniti odgojne preporuke za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do 3 godine, a izuzetno i za krivična djela za koja je propisana kazna duža od 3 godine zatvora uvažavajući princip srazmjernosti, socijalnu anamnezu i mišljenje organa starateljstva o svrsishodnosti pokretanja krivičnog postupka.

Zakonom su definirane odgojne preporuke: lično izvinjenje oštećenom; nadoknada štete oštećenom; redovno pohađanje škole ili redovno odlaženje na posao; uključivanje u rad bez nadoknade, u humanitarne organizacije ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja; liječenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi; uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman odgojnih, obrazovnih, psiholoških i drugih savjetova lišta.

Svrha odgojnih preporuka je da se ne pokreće krivični postupak prema maloljetniku i da

se primjenom odgojnih preporuka utiče na pravilan razvoj maloljetnika i jačanje njegove lične odgovornosti kako ubuduće ne bi činio krivična djela.

Tužitelj ili sudija ovlaštene su i mogu za konkretan slučaj odrediti primjenu jedne ili više odgojnih preporuka.

Pri izboru odgojnih preporuka tužitelj ili sudija uzet će u obzir mišljenje i sveukupne interese maloljetnika, kao i interese oštećenog, vodeći računa da se primjenom odgojnih preporuka ne ometa redovno školovanje ili rad maloljetnika.

Izbor i primjenjivanje odgojnih preporuka vrši se u suradnji sa roditeljima, usvojiteljem ili starateljem maloljetnika i nadležnim organom starateljstva, dok se maloljetniku omogućava savjetovanje i sa braniteljem.

KRIVIČNE SANKCIJE PREMA MALOLJETNICIMA

Maloljetnicima se za učinjena krivična djela mogu izreći odgojne mjere, kazna maloljetničkog zatvora i sigurnosne mjere. Prema mlađem maloljetniku mogu se izreći samo odgojne mjere, a prema starijem maloljetniku, osim odgojnih mjera, izuzetno, može se izreći kazna maloljetničkog zatvora.

Maloljetniku se ne mogu izreći sudska opomena ni uvjetna osuda.

Ako nije postupano po principu oportuniteta i nisu primjenjene odgojne preporuke u skladu sa principom srazmjernosti, prednost u izricanju odgojnih mjera uvijek će imati mjere upozorenja i usmjeravanja, zatim mjere pojačanog nadzora, zavodske mjere i kazna maloljetničkog zatvora.

Svrha krivičnih sankcija prema maloljetnicima je da se pružanjem zaštite, brige, pomoći i nadzora, kao i osiguranjem općeg i stručnog osposobljavanja, utiče na razvoj i jačanje lične odgovornosti maloljetnika, osigura odgoj i njegov pravilan razvoj, kako bi se osiguralo ponovno uključivanje maloljetnika u društvenu zajednicu.

Svrha maloljetničkog zatvora je i vršenje pojačanog uticaja na maloljetnog učinioca krivičnog djela da ubuduće ne čini krivična djela, kao i na druge maloljetnike da ne čine krivična djela.

1. Odgojne mjere

Zakonom su predviđene 3 grupe odgojnih mjera. Prvenstveno su to mjere upozorenja i usmjeravanja – sudski ukor, određivanje posebnih obaveza i upućivanje u odgojni centar. Ove mjere izriču se kada je potrebno i dovoljno takvim mjerama uticati na ličnost i ponašanje maloljetnika.

Zatim mjere pojačanog nadzora – pojačani nadzor od roditelja, usvojitelja ili staratelja; pojačani nadzor u drugoj porodici i pojačani nadzor nadležnog organa socijalnog staranja. Izriču se kada za odgoj i razvoj maloljetnika treba poduzeti trajnije mjere odgoja, preodgoja, uz odgovarajući stručni nadzor i pomoć, a nije potrebno potpuno odvajanje maloljetnika iz dotadašnje sredine.

I naposljetku zavodske mjere kao što su upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u odgojno-popravni dom i upućivanje u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje. Izriču se maloljetniku prema kojem treba poduzeti trajnije i intenzivnije mjere odgoja ili liječenja uz njegovo potpuno odvajanje iz dotadašnje sredine. Zavodske mjere primjenjuju se kao posljednje sredstvo i smiju trajati u granicama određenim zakonom samo koliko je potrebno da bi se ostvarila svrha odgojnih mjera.

Pri izboru odgojne mjere sud će uzeti u obzir uzrast i zrelost maloljetnika, druge karakteristike njegove ličnosti i stepen poremećaja u društvenom ponašanju, njegove sklonosti, te-

žinu djela, pobude iz kojih je djelo učinio, sredinu i prilike u kojima je živio, dosadašnji odgoj, njegovo ponašanje nakon izvršenja krivičnog djela, posebno da li je spriječio ili pokušao spriječiti nastupanje štetne posljedice, nadoknadio ili pokušao nadoknaditi pričinjenu štetu, da li mu je ranije bila izrečena krivična sankcija, kao i sve druge okolnosti koje mogu biti od uticaja na izbor one odgojne mjere kojom će se moći najbolje ostvariti svrha odgojnih mjera.

2. Maloljetnički zatvor

Maloljetnički zatvor predstavlja najstrožiju kaznu, odnosno sankciju za maloljetnog počinitelja krivičnog djela. Kazniti se sa ovom kaznom može samo krivično odgovoran stariji maloljetnik koji je učinio krivično djelo sa propisanom kaznom zatvora težom od 5 godina, a kojem zbog teških posljedica djela i visokog stepena krivične odgovornosti ne bi bilo opravdano izreći odgojnu mjeru.

Kazna maloljetničkog zatvora koja se izriče maloljetnom učiniocu krivičnog djela ne može biti duža od 10 godina.

Pri odmjeravanju kazne starijem maloljetniku za krivično djelo, sud ne može izreći kaznu maloljetničkog zatvora u trajanju dužem od kazne zatvora propisane za to krivično djelo, a nije vezan uz najmanju propisanu mjeru te kazne. Sud je dužan uzeti u obzir sve okolnosti koje utiču da

kazna bude manja ili veća, imajući posebno u vidu stepen zrelosti maloljetnika i vrijeme potrebno za njegov odgoj i stručno osposobljavanje.

Osoba osuđena na kaznu maloljetničkog zatvora može biti uvjetno otpuštena ako je izdržala najmanje trećinu izrečene kazne i ako se na osnovu postignutog uspjeha izvršenja može opravdano očekivati da će se na slobodi dobro ponašati i da neće činiti krivična djela, ali ne prije nego što je isteklo 6 mjeseci u kaznenopopravnoj ustanovi.

3. Mjere sigurnosti

Prema maloljetniku se mogu izreći mjere sigurnosti ukoliko to okolnosti zahtijevaju i opravdavaju: obavezno psihijatrijsko liječenje; obavezno liječenje od ovisnosti; obavezno ambulantno liječenje na slobodi; zabrana upravljanja motornim vozilom i oduzimanje predmeta.

Kad je god moguće, mjere liječenja na slobodi imaju prednost nad smještajem maloljetnika u zdravstvenu ustanovu radi provođenja mjera sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i obaveznog liječenja od ovisnosti.

a) Obavezno psihijatrijsko liječenje

Kada su ispunjeni uvjeti određeni zakonom maloljetniku se izriče mjera sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja koja traje dok ne prestanu razlozi zbog kojih je izrečena, ali najduže

do isteka trajanja odgojne mjere ili kazne maloljetničkog zatvora ili dok traje odgođeno izvršenje ove kazne ili uvjetni otpust iz zavoda ili ustanove. Umjesto mjere obaveznog psihijatrijskog liječenja maloljetniku se na osnovu nalaza i mišljenja vještaka može izreći odgojna mjera upućivanja u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje, ili mjera sigurnosti obaveznog ambulantskog liječenja na slobodi ako se na takav način može osigurati liječenje i postići svrha sigurnosne mjere umjesto koje se izriče. Mjera sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja ne može se izreći uz odgojnu mjeru sudskog ukora i posebnih obaveza.

b) Obavezno liječenje od ovisnosti

Kada su ispunjeni uvjeti određeni zakonom, maloljetniku se izriče mjera sigurnosti obaveznog liječenja od ovisnosti. Umjesto mjere obaveznog liječenja od ovisnosti, maloljetniku se na osnovu nalaza i mišljenja vještaka može izreći mjera ambulantskog liječenja na slobodi ako postoji opasnost da će maloljetnik zbog ovisnosti od alkohola ili opojnih droga i ubuduće činiti krivična djela, a za otklanjanje te opasnosti je dovoljno njegovo ambulantsko liječenje na slobodi.

c) Obavezno ambulantsko liječenje na slobodi

Mjera obaveznog ambulantskog liječenja na slobodi može se izreći maloljetniku umjesto mjere

obaveznog psihijatrijskog liječenja i obaveznog liječenja od ovisnosti kada su ispunjeni uvjeti za njihovo izricanje, i kada se na osnovu nalaza i mišljenja vještaka utvrdi da za provođenje tih mjera nije potrebno zadržavanje i liječenje u zdravstvenoj ustanovi i da je dovoljno ambulantsko liječenje na slobodi.

d) Zabrana upravljanja motornim vozilom

Prema maloljetniku i mlađoj punoljetnoj osobi sud može izreći mjeru sigurnosti zabrane upravljanja motornim vozilom kada postoji opasnost da će upravljajući prevoznim sredstvom ponovno učiniti takvo krivično djelo.

e) Oduzimanje predmeta

Prema maloljetniku može se izreći i mjera sigurnosti oduzimanja predmeta. Predmeti koji su upotrebljeni ili su bili namijenjeni za učinjenje krivičnog djela ili koji su nastali učinjenjem krivičnog djela oduzet će se, kad postoji opasnost da će biti ponovo upotrijebljeni za učinjenje krivičnog djela ili kad se radi zaštite opće sigurnosti ili iz razloga morala lišenje čini prijeko potrebnim. Ovi predmeti mogu se oduzeti i ako nisu vlasništvo učinitelja kad to zahtijevaju interesi opće sigurnosti i razlozi morala, ali se time ne dira u prava trećih osoba na naknadu štete od učinitelja.

Fondacija lokalne demokratije (FLD) je lokalna nevladina organizacija u Bosni i Hercegovini sa dvadesetogodišnjim iskustvom u kreiranju, koordinaciji, upravljanju i pružanju tehničke i kadrovske podrške različitim projektima i programima. Naša nastojanja usmjerena su ka kreiranju pozitivnih društvenih promjena sa željom i ciljem da doprinesemo pravednijem i odgovornijem društvu. Prije svega naše iskustvo, ali i izgrađene kapacitete, smo orijentirali u pravcu zaštite i unapređenja položaja marginaliziranih grupa žena. Naš doprinos utemeljen je kroz uspostavljanje servisa pomoći (Sigurna kuća, SOS telefon za prijavu nasilja, Centar za besplatnu pravnu pomoć, Centar za žene) kojim se osigurava podrška ugroženim građankama, a sa druge strane aktivnim sudjelovanjem kroz realizaciju različitih projekata, inicijativama za izmjenu ili donošenje propisa nastojimo dati doprinos u kreiranju društvenog ambijenta kao odgovor na potrebe svakog građanina.

Dalji rad nastavljamo kroz angažman u kreiranju društva jednakih mogućnosti uz suradnju sa svim relevantnim akterima.

KANTON SARAJEVO

FONDACIJA LOKALNE DEMOKRATIJE

Ova brošura objavljena je uz podršku Kabineta premijera Kantona Sarajevo, u okviru sredstava namijenjenih za udruženja i nevladine organizacije za finansiranje projekata koji se odnose na borbu protiv maloljetničkog prijestupništva iz budžeta Kantona Sarajevo za 2016. godinu.